

БУРЯК Л. Д.

к. е. н., професор
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ПАВЛІКОВСЬКИЙ А. М.

к. е. н., професор
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

КРЕМПОВА Н. Л.

к. е. н., доцент
Вища школа економіки і бізнесу Кримського федерального університету
імені В. І. Вернадського

ПРОБЛЕМИ КРЕДИТУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

У статті розглядаються особливості організації кредитування суб'єктів малого підприємництва, розкрито особливий підхід до визначення поняття «кредитоспроможність» малих підприємств, наведені критерії визначення кредитоспроможності позичальника – суб'єкта малого підприємства, обґрунтовані причини, які стримують банківські установи кредитувати суб'єкти малого підприємництва, визначені напрями кредитування суб'єктів малого підприємництва іноземними банками за участю вітчизняних банків, внесені пропозиції щодо вирішення проблем кредитування малого бізнесу.

Ключові слова: підприємництво, кредитування, застава, кредитні ресурси, кредитні лінії, кредитоспроможність, кредитний ризик.

БУРЯК Л. Д.

к. э. н., профессор
ГВУЗ «КНЭУ имени Вадима Гетьмана»

ПАВЛИКОВСКИЙ А. М.

к. э. н., профессор
ГВУЗ «КНЭУ имени Вадима Гетьмана»

КРЕМПОВА Н. Л.

к. э. н., доцент
Высшая школа экономики и бизнеса Крымского федерального университета
имени В. И. Вернадского

ПРОБЛЕМЫ КРЕДИТОВАНИЯ ИНВЕСТИЦИОННО-ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ СУБЪЕКТОВ МАЛОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА

В статье рассматриваются особенности организации кредитования субъектов малого предпринимательства, раскрыт особый подход к определению понятия «кредитоспособность» малых предприятий, приведены критерии определения кредитоспособности заемщика – субъекта малого предпринимательства, обоснованы причины, которые сдерживают банковские учреждения кредитовать субъекты малого предпринимательства иностранными банками с участием отечественных банков, внесены предложения по решению проблем кредитования малого бизнеса.

Ключевые слова: предпринимательство, кредитование, залог, кредитные ресурсы, кредитные линии, кредитоспособность, кредитный риск.

BURYAK L. D.

candidate of economical sciences, professor
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

PAVLIKOVSKY A. M.

candidate of economical sciences, professor
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

KREMPOVA N. L.

candidate of economical sciences, associate professor
Higher School of Economics and Business of Crimean Federal University
named after V. I. Vernadsky

CREDIT PROBLEMS OF INVESTMENT AND INNOVATION DEVELOPMENT OF SMALL BUSINESSES

The peculiarities of the organization of small business entities crediting are considered, the special approach to the definition of the term "small business entities crediting" is found out, the criteria of identifying borrower's solvency – small business entity - are given, the causes for restraining banking institutions to give loans to small business entities are grounded, the directions of small business entities crediting by foreign banks with the participation of domestic banks are determined, the proposals concerning the solutions to the problems of small business entities crediting are introduced in the article.

Key words: entrepreneurship, crediting, loan, credit resources, credit lines, solvency, credit risk.

kaffin@kheu.km.ua

Постановка проблеми. Банківські кредити для суб'єктів малого підприємництва, пов'язані з їх інвестиційно-інноваційним розвитком, спрямовуються, як правило, на придбання нових основних засобів, розширення та реконструкцію діючих активів. Зазначене обумовлено тим, що у малих підприємств недостатньо власних фінансових ресурсів на відтворення основних засобів. Інших доступних джерел фінансування інвестиційного розвитку суб'єктів малого підприємництва в Україні не існує. Проблема кредитування інвестиційного розвитку полягає в тому, що банківський кредит надається малим підприємствам на строк 2-3 місяці і використати його для відтворення основних засобів неможливо, оскільки зиск від впровадження у виробництво основних засобів може бути отриманий у значно триваліший період.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Проблематиці кредитування суб'єктів малого підприємництва присвячено багато наукових праць учених. Науковці, що займалися дослідженням кредитних ресурсів: В. Бочаров, В. Галасюк, С. Глущенко, Л. Грищенко, І. Гуцал, В. Державін, О. Кириченко, О. Левченко, В. Лексис, Г. Ляшенко, А. Мороз, Л. Примостка, І. Рудченко, Дж. Сінкі, К. Сирополіс.

Мета статті. Проаналізувати особливості кредитування суб'єктів малого підприємництва та його розвиток з урахуванням світового досвіду співпраці кредитних установ з малими підприємствами.

Виклад основного матеріалу. Позиковий капітал відіграє важливу роль при фінансуванні інвестиційно-інноваційного розвитку суб'єктів малого підприємництва. В умовах обмеженості власних фінансових ресурсів, важливого значення для розвитку малого бізнесу набувають кредитні ресурси, акумульовані на фінансовому ринку. При прийнятті рішень щодо фінансування капітальних інвестицій за рахунок кредитів комерційних банків враховується фінансовий стан суб'єктів малого підприємництва, а також обсяги та структура власного капіталу.

Організація кредитування малого бізнесу має певні особливості на відміну від традиційного процесу кредитування. По-перше, особливість кредитування виходить із самої сутності малого бізнесу, де існує нерозривний зв'язок між особистістю і бізнесом. У міру збільшення розміру кредиту і ступеня формалізації бізнесу зростає значення фінансових аспектів, включаючи аналіз проекту.

Другою особливістю кредитування малого бізнесу є те, що кожен етап кредитного циклу виконується за умов особистої участі кредитного експерта. При цьому юридичний відділ, фахівець з оцінки застави і служба безпеки беруть участь як консультанти або тільки у разі виникнення нестандартних ситуацій. Необхідно зазначити, що залучення потенційних клієнтів є однією із функцій, яка покладена на кредитного експерта. Це відбувається тому, що мікропозичальник, який може бути фізичною або юридичною особою, як правило, є неготовим до співпраці з банком, або взагалі не знає про таку можливість. Особистий

контакт буде визначальним на початковому етапі співпраці.

Але головною особливістю кредитування суб'єктів малого підприємництва є відмінності у проведенні фінансово-економічного і соціально-економічного аналізу потенційного позичальника. Методика оцінки кредитоспроможності суб'єкта підприємницької діяльності фізичної або юридичної особи враховує мінімально необхідні умови, рекомендовані НБУ «Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих витрат за кредитними операціями банків».

Взагалі кредитоспроможність суб'єктів малого підприємництва може оцінюватися у такий спосіб, як і здатність до погашення позики у великих підприємств, а саме, на основі аналізу коефіцієнтів кредитоспроможності, руху грошових коштів та оцінки ділового ризику. Проте використання банком традиційних методів аналізу стає досить ускладненим, що пов'язане передусім зі складністю для суб'єктів малого підприємництва ведення бухгалтерського та управлінського обліку, а витрати на аудиторську перевірку є надто великими.

Отже, перед комерційним банком постає проблема якості наданої позичальником інформації. Оцінка кредитоспроможності позичальника – суб'єкта малого підприємництва – базується не так на аналізі фінансової звітності, як на особистісному знанні працівником банку бізнесу позичальника.

Така технологія передбачає наявність постійних зв'язків з постачальником: виїзний та безвиїзний моніторинг.

Успіх малого бізнесу значною мірою залежить від особливості його керівника. У багатьох випадках підприємство і приватна сфера позичальника настільки переплетені, що поділ між цими двома сферами є досить проблематичним, а інколи навіть неможливим. Виходячи з цього критерії для оцінки якості кредитів, наданих малому і середньому бізнесу, можна характеризувати як певну інтеграцію критеріїв для оцінки кредитів великим підприємствам і критеріїв для оцінки кредитів фізичним особам. Звідси можна зробити такий висновок: чим менше абсолютний обсяг господарської діяльності малого підприємства, тим важливішим стає у процесі оцінки кредитоспроможності позичальника роль критеріїв для фізичних осіб.

Світова практика оцінки кредитоспроможності малого бізнесу заснована саме на цьому принципі і часто порука фізичної особи – керівника малого підприємства є передумовою для надання кредиту самому малому підприємству.

Дослідженням категорії «кредитоспроможність» приділяється значна увага серед науковців. Сьогодні велика кількість підприємств планують відновлювати чи розширювати власну діяльність. Відтак необхідність кредитування для них, з однієї сторони, є пріоритетною, а з іншої – досить ризиковою, особливо враховуючи надзвичайно високі ставки за кредитами. Оскільки для банку суб'єкт малого підприємництва, що потребує кредит, є позичальником, кредитоспроможність безпосередньо визначається саме для нього.

Оскільки для суб'єктів малого підприємництва у комерційних банків існує особливий підхід цього кредитування, то і визначення поняття «кредитоспроможність» для них також повинно мати деякі особливості порівняно з визначенням цього поняття для великих підприємств. Зокрема, зарубіжні автори схиляються до думки, що «кредитоспроможність суб'єктів малого підприємництва – це, перш за все, довіра банку до клієнта-позичальника».

Джозеф Сінкі вважає, що вивчення кредитоспроможності малого підприємства базується виключно на базі традиційного методу кредитного аналізу, предметом розгляду мають бути наступні параметри: репутація, чесність позичальника, можливість його генерувати грошовий потік, наявність реальної вартості капіталу, здібність визначення мети використання кредиту, здатність погашення отриманого кредиту, спосіб страхування кредитного ризику [6, с. 585].

К. Сирополіс вважає: «кредитоспроможність фірми – це спроможність своєчасно оплачувати довгострокові позики, включаючи відсотки за ними» [7, с. 422]. Зазначене визначення звужує його поняття, оскільки кредитоспроможність передбачає здатність

повернення суб'єктом малого підприємництва отриманих не тільки довгострокових заощаджень, але і короткострокових зобов'язань.

Визначення поняття «кредитоспроможність» сучасними українськими економістами, на нашу думку, можна поділити на два напрями. До першого належить тлумачення поняття «кредитоспроможність» як тотожного поняття «платоспроможність».

За словами Кочеткова В.М., «кредитоспроможність – це його здатність своєчасно та в повній мірі розраховуватися за своїми зобов'язаннями, що робить поняття «кредитоспроможність» тотожним з поняттям «платоспроможність».

На нашу думку, поняття «платоспроможність» значно ширше за поняття «кредитоспроможність», оскільки передбачає погашення усіх зобов'язань, незалежно від того, хто є кредитором, а кредитоспроможність передбачає повернення кредитів (довгострокових і короткострокових) комерційних банків в повному обсязі і в установлений термін [8].

Другий підхід, навпаки, звужує поняття «кредитоспроможність», тобто має односторонній підхід і характеризується це поняття як здатність позичальника повернути отриманий кредит.

Ми дотримуємося думки зарубіжних вчених, які вважають, що для суб'єктів малого підприємництва найбільш характерним при визначенні поняття «кредитоспроможність» є особистісний підхід в процесі визначення потенційного позичальника.

Критерії визначення кредитоспроможності позичальника – суб'єкта малого підприємництва можна подати таким чином:

- оцінка характеру позичальника;
- оцінка ділового ризику та аналіз ефективності проекту;
- аналіз фінансово-майнового стану власника фірми;
- аналіз перспектив подальшої співпраці з клієнтом;
- інші фактори.

За першими двома критеріями (оцінка характеру постачальника, оцінка ділового ризику) кредитним експертом вивчається кредитна історія позичальника, а саме, чи отримував раніше позичальник кредит. Своєчасність його погашення та сплата відсотків за кредит, ефективність використання отриманого кредиту та його цільове призначення. Кредитний експерт збирає інформацію щодо засновників малого підприємства, розмір його статутного капіталу.

У результаті аналізу фінансово-майнового стану суб'єкта малого підприємництва визначається низка фінансових коефіцієнтів (коефіцієнти ліквідності, коефіцієнт забезпечення власними оборотними коштами, коефіцієнт маневреності власними коштами та інші).

На практиці банківські установи дуже обережно підходять до кредитування суб'єктів малого підприємництва. Це зумовлено такими чинниками:

- відсутність застави – сьогодні малі підприємства не в змозі виконати заставні зобов'язання, тому що вони не мають достатнього забезпечення або застава, яка пропонується, не досить ліквідна;

- значний ризик і незначні прибутки;

- жорсткі вимоги комерційних банків до суб'єктів малого підприємництва щодо надання гарантій повернення кредиту внаслідок відсутності у останніх тривалої кредитної історії; підвищення виробничих ризиків, мобільності капіталу, властивої малим підприємствам специфічної структури активів, у яких мінімальний розмір нерухомості, що могла слугувати заставою повернення кредиту;

- більша орієнтація банківського сектора на обслуговування великих підприємств.

Довгострокові кредити надаються суб'єктам малого підприємництва, як правило, для формування основних засобів. Об'єктом кредитування можуть бути також капітальні витрати на реконструкцію та модернізацію, розширення діючих основних засобів, нове будівництво.

Аналіз світового досвіду переконує, що в загальних обсягах фінансування малих підприємств переважають кредити, які надають небанківські установи – кредитні спілки, кредитні кооперативи тощо.

В Україні підтримка малого підприємництва з боку небанківського сектора є недостатньою, оскільки самі небанківські установи ще недостатньо розвинені. Незважаючи на те, що протягом останніх років темпи кредитування суб'єктів малого підприємництва небанківськими установами зростають, в абсолютній сумі вони залишаються незначними.

Таким чином суб'єкти малого підприємництва залучають кредитні ресурси переважно за рахунок комерційних банків.

На сьогодні в Україні спостерігається активізація діяльності банківських установ щодо кредитування малого та середнього бізнесу. Причинами цього є переорієнтація багатьох фінансових установ на малий бізнес і зростання попиту на відносно невеликі за розміром позики.

На вітчизняному ринку серйозно кредитують малий і середній бізнес Європейський банк реконструкції та розвитку, Світовий банк, фонд «Євразія», Німецький банк реконструкції.

За участі цих банків в Україні проводяться такі програми з кредитування малого і середнього бізнесу:

- Кредитна лінія Національного банку України від ЄБРР для малих і середніх суб'єктів підприємництва. При цьому банки-учасники отримують технічну допомогу для впровадження інституційних програм інвестиційно-інноваційного розвитку суб'єктів малого і середнього підприємництва.

- Німецька кредитна лінія НБУ від кредитної установи для відбудови малих і середніх підприємств. У рамках цієї програми було створено Німецько-український фонд зі статутним капіталом 16,4 млн євро, спрямований лише на рефінансування малого і середнього підприємництва.

Водночас у кредитних програмах є суттєві недоліки: відсутність гнучкого підходу до потреб потенційних клієнтів-малих підприємств, віддання переваги коротко- та середньостроковому кредитуванню.

Загалом можна зазначити, що доступ до кредитних ресурсів для малого підприємництва в Україні залишається незадовільним.

Вважаємо, що фінансово-кредитна допомога малому підприємству може здійснюватися за такими напрямками:

- стимулювання комерційних банків та інших фінансових небанківських установ до надання позик малим підприємствам шляхом звільнення від оподаткування коштів, що спрямовуються у фонд кредитів малому підприємству та надання державної гарантії повернення позики;
- активізація процесу створення недержавних гарантійних і страхових установ для обслуговування малого бізнесу;
- більш ефективне використання іноземної допомоги у відносинах з суб'єктами малого підприємництва.

Таким чином, шляхи вирішення проблеми кредитування малого бізнесу в Україні можна покращити за рахунок створення раціональної нормативно-правової бази; розробки і прийняття нової спрощеної системи бухгалтерського і податкового обліку та звітності малих підприємств; прийняття закону «Про малий бізнес», який регулюватиме всі економічні та правові аспекти забезпечення розвитку малого підприємництва; створення спеціальних установ для кредитування суб'єктів малого підприємництва; спрощення податкового законодавства і зменшення кількості зборів і відрахувань; надання суб'єктам малого підприємництва державних гарантій у вигляді державних боргових зобов'язань.

Висновки. Успіх малого бізнесу, його розвиток в значній мірі залежить від можливостей його фінансування. Характерною особливістю малих підприємств є обмеженість фінансових ресурсів. Тому пошук необхідних грошових коштів для більшості

малих підприємств є проблемою номер один. Для інвестиційно-інноваційного розвитку суб'єктів малого підприємництва суттєве значення мають запозичені кошти. Банківське кредитування суб'єктів малого підприємництва є перспективним, життєво важливим і необхідним для розвитку малого бізнесу в Україні. Тому такий напрям банківського кредитування потребує подальшого розвитку й удосконалення.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 8 вересня 2011 року № 3715-VII / ВР України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>
 2. Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22 березня 2012 року № 4618-VI / ВР України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4618-17> .
 3. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014–2024 роки» від 28 серпня 2013 року № 641-р / Кабінет Міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/641-2013-%D1%80>
 4. Бобров С.А. Сучасний стан та перспективи розвитку кредитування малого бізнесу / С.А. Бобров // Фінанси України. – 2004. – № 1. – С. 103–108.
 5. Бочаров В.В. Методы финансирования инвестиционной деятельности предприятий / Бочаров В.В. – М. : Финансы и статистика, 1998. – 160 с.
 6. Синки Дж. Финансовый менеджмент в коммерческом банке и в индустрии финансовых услуг / Джозеф Синки-мл. ; пер. с англ. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2007. – 1018 с.
 7. Сирополис К. Управление малым бизнесом / Сирополис К. – М. : Изд-во «Дело», 1997. – 672 с.
 8. Державін В.В. Удосконалення методичних підходів до оцінки кредитоспроможності позичальника / В.В. Державін // Економіка АПК. – 2008. – № 6. – С. 69.
-